

УДК: 316.32:165.63

ПОПЕРЕЧНИЮК В.М., фахівець I категорії НДІП НАПрН України

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

***Анотація.** У статті розглядаються ключові аспекти інтелектуалізації сучасного суспільства в контексті розбудови інформаційної цивілізації. Окреслюються основні проблеми цього процесу та пропонуються можливі шляхи до їх розв'язання.*

***Ключові слова:** інтелектуалізація, інформаційне суспільство, інформатизація, знання, інформація, інформаційно-комунікаційні технології.*

***Аннотация.** Статья посвящена анализу ключевых аспектов интеллектуализации современного общества в контексте становления информационной цивилизации. Выделены основные проблемы этого процесса и предлагаются возможные пути их решения.*

***Ключевые слова:** интеллектуализация, информационное общество, информатизация, знания, информация, информационно-коммуникационные технологии.*

***Summary.** The article considers key aspects of intellectualization of the modern society in the context of the development of information civilization. Describes main problem of this process and suggests possible ways to address them.*

***Keywords:** intellectualization, information society, informatization, knowledge, information, information and communication technology.*

Постановка проблеми. На сьогодні день перед людством стоїть непроста задача – розбудова інформаційного суспільства, яке має примножити здобутки попередніх соціально-економічних формацій та створити нові блага, сприяти їх подальшому розвитку, надати людям нові можливості та ресурси для їх реалізації.

Основним етапом переходу від інформатизації суспільства до розбудови інформаційної цивілізації має стати інтелектуалізація. Адже саме завдяки реалізації цього процесу сучасне суспільство може дійсно досягти якісно нового етапу свого розвитку, головне місце при цьому надається інформаційно-комунікаційним технологіям (далі – ІКТ) та інноваційним можливостям, що неодмінно має сприяти економічному зростанню [1].

Дане питання почало розглядатися відносно недавно, тому, на жаль, воно залишається малодослідженим, зокрема, у філософії, соціології та юриспруденції. Процес інтелектуалізації ще не посів належного місця у житті суспільства. Фрагментарні прояви прагнення до підвищення інтелектуального рівня населення є, але вони зустрічаються переважно в економіці та мають місце лише на великих підприємствах для інтенсифікації виробництва та нарощування матеріальних ресурсів.

Серед представників правової сфери дана проблематика розглядалась у працях К. Белякова, В. Брижка, О. Дзьобаня, О. Лисенко, В. Пилипчука та ін. Значна увага приділяється суміжним даній проблематиці питанням, зокрема інформаційному суспільству (І. Арістова, В. Брижко, І. Жилаєв, Р. Калюжний, А. Колодюк, Н. Савінова, М. Швець та ін.), інформації та знанням (О. Баранов, В. Гітт, К. Шеннон та ін.), інформатизації (Г. Бахтіна, С. Грипич, В. Пожуєв, В. Фурашев та ін.). Більшого наукового резонансу це питання здобуло в економічному контексті (М. Ажажа, В. Врублевський, П. Грішнова, А. Гайдабрус, О. Другов, К. Хаврова та ін.).

Метою статті є визначення особливостей інтелектуалізації українського суспільства та основних проблем розбудови інформаційного суспільства.

Виклад основних положень. Складні соціально-економічні перетворення, що тягнуть за собою перегляд вже давно усталених форм буття, руйнування стереотипів та пріоритетів сучасного суспільства, науковці вже “охрестили” “інформаційним суспільством” або “суспільством знань”. Відсутність однозначного визначення пов’язана із різновекторністю наукових підходів та стрімким розвитком людської цивілізації, що розкриває принципово нові перспективи та можливості, а також засоби для їх реалізації.

Переломною подією для сучасної науки можна вважати 32-у Генеральну конференцію ЮНЕСКО, що відбулась у 2003 році, на якій уперше було рекомендовано використовувати термін “суспільство знань” [2, с. 82-84]. Ця подія започаткувала науковий дискурс навколо назви та самого визначення нового етапу цивілізаційного розвитку, що затягнувся і триває вже 10 років.

Дана концепція знайшла своє продовження у поглядах А. Хана (заступника Генерального директора ЮНЕСКО з питань комунікації та інформації), він вважає, що інформаційне суспільство є функціональним блоком суспільства знань, адже в основу інформаційного суспільства входять технічні інновації, а суспільство знань включає в себе соціальне, культурне, економічне, політичне та інше підґрунтя [3].

Подібної позиції дотримується й І. Мелюхін. Беручи за основу модель розвитку людства Е. Тоффлера: “аграрне – індустріальне – постіндустріальне” суспільство [4, с. 4], він пропонує під інформаційним суспільством розуміти наступний етап історичного розвитку людства по ланцюгу “аграрне – техногенне – антропогенне”, де інформаційне суспільство є другим етапом техногенного [5].

Існує й інша наукова позиція. Так І. Арістова вважає, що “суспільство знань” є одним із етапів розвитку інформаційного, адже останнє включає в себе сучасні розробки у сфері інформаційно-комунікативних технологій, а також на наступному етапі (знаннєвому) має включати в себе соціальні, етичні та політичні параметри [6, с. 11-12].

Виходячи з аналізу запропонованих позицій можна побачити, що першими підвалинами розбудови інформаційного суспільства є активний розвиток та впровадження ІКТ в усі сфери суспільного життя, в основу якого покладений процес інформатизації, що полягає у “...сукупності взаємопов’язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки” [7].

Наступний етап включає в себе низку соціальних, правових, організаційних, політичних, культурних, економічних, науково-технічних та ін. процесів що мають створити сприятливі умови для гармонійного та різнобічного розвитку особистості, надання можливості кожному реалізувати свій потенціал, а також віднайти дієві механізми для протистояння інформаційним викликам та загрозам. На даному етапі одне із ключових місць відводиться інформації та знанням, адже вони є стратегічним, якісно новим ресурсом, а також самоціллю нової соціально-економічної формації. Але системною проблемою інформаційного суспільства та глобального інформаційного простору є відсутність єдиного розуміння сутності інформації, як основи сучасної світобудови [8, с. 16].

Низка законодавчих актів містить визначення “інформації”, але, на жаль, вони зводяться виключно до відомостей або даних, які мають певну матеріальну форму свого закріплення [9], що повною мірою не відбиває сутності та соціальної значимості даного поняття, воно має технологічний характер і застосовується з метою спрощення та зручності подальшої побудови, розвитку і регламентації інформаційних відносин [10, с. 51].

Поняття знання ще й досі не знайшло свого відображення у правовому полі, хоч сучасні вчені приділяють значну увагу даному поняттю, адже, так само як інформація, знання є стратегічним ресурсом інформаційного суспільства. Радянський енциклопедичний словник визначає “знання” як *“перевірений суспільно-історичною практикою і засвідчений логікою результат процесу пізнання дійсності, адекватне її відображення у свідомості людини у вигляді понять, суджень, теорій”* [11, с. 840].

Парадоксальною є ситуація, що у Постанові Кабінету Міністрів України “Про затвердження Концепції створення Єдиної державної автоматизованої паспортної системи” (що втратила чинність у 2006 році) взагалі йде ототожнення понять “інформація” та “знання”, зокрема визначається, що *“інформація – сукупність відомостей, знань і повідомлень про об’єкти, явища і процеси”* [12]. Отже, можна говорити не лише про відсутність адекватного визначення “інформації”, а й про ототожнення двох якісно нових та фундаментально значимих ресурсів нового етапу розвитку людства.

Наступною не менш важливою проблемою розбудови інформаційного суспільства є деструктивні явища його розбудови: *по-перше*, збільшення інформаційних потоків, а також їх перенасиченість інформацією сприяє посиленню інформаційного шуму; *по-друге*, зростання “цифрової нерівності”, що лише ускладнює соціально-економічні процеси у суспільстві; *по-третє*, футурошок, породжений кардинальною зміною ustalених цінностей та пріоритетів, а також відсутність чітко сформованих нових; *по-четверте*, “інформаційна колонізація”, яка виникає внаслідок відсутності або недостатності власних інформаційних ресурсів, породжує необхідність послуговуватись іноземними інформаційними ресурсами, що підкріплюються політичними прагненнями розвинених країн підкорити собі інші; *по-п’яте*, кіберзлочинність; *по-шосте*, можливість втручання в особисте життя людини тощо [13].

Тобто, як бачимо, у гонитві за новими технологічними можливостями, розвитком телекомунікацій, роботі на кількість, а не на якість ми забуваємо про наслідки нашої діяльності, адже збільшення інформаційних потоків – це не підвищення рівня освіченості громадян, інтенсифікація виробництва новітніх ІКТ – ще не інформаційне суспільство. Тому важливо розумно та планомірно реалізовувати заходи державної політики у сфері розбудови інформаційного суспільства, враховуючи комплексність та багатоаспектність цього процесу.

Погоджуючись з думкою О. Лисенко, що інформаційне суспільство має об’єднати націю навколо інтелектуальних, творчих, культурних, наукових ідей та здобутків [14], основним процесом переходу від інформатизації до інформаційного суспільства, який консолідував би навколо себе попередні здобутки та надав можливість ефективно реалізувати майбутні прагнення, у цій сфері пропонується розглядати інтелектуалізацію суспільства.

К. Беляков пропонує розглядати інтелектуалізацію в рамках інформатизації суспільства, що є її заключним етапом та основною метою, пройшовши вже електронізацію, комп’ютеризацію та медіатизацію. Інтелектуалізація є складною гіперсистемою видів і підвидів людської діяльності, в основі якої лежить трудова,

суспільно-політична, навчальна, побутова, соціально-культурна діяльність, а також дозвілля [15, с. 14].

Інтелектуалізація, базуючись на основних принципах інформаційних відносин, апріорі висуває такі свої вимоги до інформації, як: повнота, об'єктивність, точність, універсальність, оперативність [16], зокрема, остання повноцінно може реалізуватись лише за допомогою ІКТ окрім вищеперерахованого можна додати також мобільність інформації, що значним чином може полегшити життя населення.

Унаслідок недостатньої розробки даної проблематики інтелектуалізація, розглядається переважно, у вузькому її розумінні та застосовується до певних сфер суспільного життя. Так, під інтелектуалізацією розуміють економічну категорію, а не суспільно необхідний процес розвитку людини в цілому, що розкриває нові перспективи та можливості. При цьому втрачається її реальний соціальний зміст, адже з економічної точки зору людину починають розглядати як ресурс, носій інтелектуального потенціалу, тобто спостерігаємо у дії принцип “людина для держави”, що кардинально різниться від основної мети нової цивілізації, яка полягає у пріоритетності інтересів людини, наданні можливості кожному реалізувати свій потенціал, а також сприяти суспільному та особистісному розвитку, підвищуючи якість та рівень життя суспільства, створити умови, де кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними [17].

Звісно, інтелектуалізація економіки може стати першим та досить успішним кроком до інтелектуалізації суспільства, адже конкуренція, породжена цим процесом, може стати продуктивним двигуном прогресу – як виробництва, так і людства в цілому. Підвищення вимог до працівників породжує конкуренцію на ринку праці, що у свою чергу потребує спеціальних знань, умінь та навичок з боку працівника, а збільшення питомої ваги розумових функцій людини на виробництві (управління, контроль, налагодження) сприятиме підвищенню кваліфікації та освітньо-культурного рівня населення [18].

Але не варто забувати і про інші сфери суспільного життя, адже ефективність проведення процесу інтелектуалізації можлива лише за рахунок різнобічного розвитку особистості, інтелектуалізації усіх сфер суспільного життя, широкого впровадження ІКТ для задоволення потреб населення, створення відповідної нормативно-правової бази, запровадження ефективних заходів державної політики та конкурентоспроможної економіки, стане основою для гармонійного розвитку освіти і науки, проведення комплексних фундаментальних та прикладних досліджень у різних сферах суспільного життя, що неодмінно сприятиме інтелектуалізації суспільства та гармонійному розвитку особистості. Інтелектуалізація має позитивно вплинути на кількість і якість інформації та знань у суспільстві, підвищити творчі та креативні здібності людей, створити соціальні та технологічні передумови для кращого використання інтелекту, а також для насичення системами штучного інтелекту і підвищення їх віддачі, всіх сфер суспільного життя, насамперед управління, науки, освіти, медицини, охорони навколишньої середовища [19, с. 8].

На основі проведеного аналізу сучасних проблем розбудови інформаційного суспільства можна зробити висновок, що інтелектуалізація суспільства є комплексним та багатоаспектним процесом, тому для його ефективного впровадження умовно можна виділити такі взаємопов'язані складові:

І. *Законодавче забезпечення* надання можливості кожній людині доступу до інформації, а також надання кожному можливості реалізувати свій потенціал. Заходами першої необхідності є систематизація інформаційного законодавства, зокрема,

залишається нагальною проблемою для врегулювання суспільних відносин у цій сфері прийняття Інформаційного кодексу України. Окрім того, необхідно внести зміни до Закону України “Про інформацію”, у якому надати визначення поняття “знання”, а також нове тлумачення терміна “інформація”. Розширити перелік принципів інформаційних відносин такими: оперативність та простота одержання, використання, поширення та зберігання інформації; універсальність та зрозумілість інформації. Прийняти програму інтелектуалізації населення України, у якій би викладались основні етапи її проведення та заходи державної політики даного процесу.

II. Запровадження низки *організаційних заходів* як з боку державних, так і недержавних інституцій. У першу чергу ці заходи мають стосуватись освітньої діяльності, адже гармонійний розвиток освіти і науки у поєднанні з інформаційними технологіями закладає основу для інтелектуалізації усіх сфер людського життя [20]. Підвищення рівня та якості освіти в Україні (як середньої, так і вищої). Створення відповідного ресурсного забезпечення проведення навчання та підвищення кваліфікації, популяризація та активне впровадження дистанційного навчання. Запровадження електронних бібліотек із повним доступом до їх джерельної бази. Особливо важливим є підвищення рівня освіти та спонукання до інтелектуального “збагачення” дорослого населення.

III. *Підвищення комп’ютерної грамотності* населення, адже завдяки розповсюдженню ІКТ, а також їх популярності серед населення знання отримують матеріального виразу, а їх закріплення в інформаційних ресурсах дає можливість максимально зручно та ефективно задовольняти потреби людей у різних сферах своєї діяльності [21, с. 15]. На базі ВНЗ, а також підприємств, установ та організацій створити курси і семінари щодо використання ІКТ для задоволення, насамперед виробничих та побутових потреб населення.

IV. *Підвищення рівня інформаційної культури* населення. Зокрема, В. Пилипчук вважає, що основою для майбутнього суспільства має бути баланс між духовними, соціальними і матеріальними цінностями, що реально сприятиме сталому розвитку людини, суспільства та міжнародної спільноти [22 с. 8]. Даний процес має полягати у низці організаційно-правових заходів державної політики, в основу якої має бути покладена система базових компонентів культури суспільства, пов’язаних з інформатизацією суспільної діяльності, що включає культуру правил організації подання, сприймання та використання інформації, культуру правил суспільних відносин із використанням мережі Інтернет і культуру суспільних правовідносин із застосуванням нових комп’ютеризованих інформаційних технологій [23].

Отже, як бачимо, поняття “інформаційне суспільство” нерозривно пов’язане з високим рівнем освіченості та інформаційної обізнаності громадян, адже сприйняття, перетворення та продукування нових відомостей, їх розповсюдження вимагають від людини правильного та адекватного усвідомлення отриманих даних, що неможливо без здатності людського інтелекту – мислення. А реалії сучасного інформаційного суспільства вимагають від людей як користувачів інформаційних потоків здатності до осмислення та критичного сприйняття отриманої інформації.

Висновки.

По-перше, інтелектуалізація є комплексним багатоаспектним процесом, що включає в себе сукупність організаційних, правових, економічних, соціальних, культурних та інших заходів державної політики, що спрямовані на розвиток особистісного потенціалу кожної людини, надання їй можливості оперативного та

безпосереднього одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації та знань.

По-друге, інтелектуалізацію варто розглядати як у широкому, та і вузькому розумінні. Інтелектуалізація (у вузькому розумінні) – це розробка нових механізмів виробництва, які вимагали б наявності певних спеціальних знань у працівників. Інтелектуалізація (у широкому розумінні) суспільного життя – якісне інформаційне наповнення інформаційних ресурсів, збільшення їх кількості та доступності для різних верств населення, підвищення рівня освіченості населення та інформаційної культури.

По-третє, основна мета інтелектуалізації полягає у полегшенні доступу до роботи з інформацією та отриманні нових знань, що підвищує рівень освіченості та кваліфікації людини, а основним засобом є застосування ІКТ. Головним гаслом процесу інтелектуалізації суспільства має стати: “Освіта упродовж усього життя”.

По-четверте, інтелектуалізація є перехідним етапом від комп’ютеризації до інформаційного суспільства, що дасть можливість повноцінно використовувати ІКТ та примножувати блага цивілізації. Адже лише якісна інформаційна складова дає можливість для розбудови нової цивілізації. Особлива роль у даному процесі належить принципам інформаційних відносин (ст. 2 Закону України “Про інформацію”) [24], які є не лише основоположними ключовими ідеями суспільних відносин у даній сфері, а й окреслюють певний вектор обов’язкових вимог до інформації як до основи сучасної світобудови.

По-п’яте, знання та інформація є основними складовими характеристики розвитку інформаційного суспільства, вони нерозривно пов’язані між собою та мають взаємозалежний зв’язок, що значним чином впливає на подальший розвиток людства. Знання є якісно новою довершеною формою інформації, адже містять осмислене узагальнення людського досвіду. При цьому, отримавши матеріальну форму вираження знання набувають для суспільства інформаційного змісту (тобто є суб’єктивною формою інформації) та не мають настільки універсального характеру, як остання. Але слід зважати, що інформація у певних випадках має деструктивний вплив на особистість, іноді вона є просто “непотрібною” суб’єкту (інформаційний шум), що не можна сказати про знання.

Перспективи подальших досліджень варто зосередити на правових засадах розвитку інформаційного права, організаційних аспектах розбудови інформаційного суспільства та його інтелектуалізації, а також методологічних основах підвищення рівня інформаційної культури та комп’ютерної грамотності населення.

Висловлені у статті висновки та пропозиції не вичерпують даної проблематики, а лише підкреслюють її гостроту та актуальність як для юридичних, так і для суміжних наук, а також акцентують увагу на значимості цього питання для розбудови інформаційного суспільства.

Використана література

1. Чамара І. М. Інтелектуалізація праці як найважливіша умова економічного розвитку. – Режим доступу : [//www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=10927](http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=10927)
2. От информационного общества – к обществам знания. ЮНЕСКО ; сост. Е.И. Кузьмин, В.Р. Фирсов. – СПб., 2004. – 239 с. – (Всемирный саммит по информационному обществу).
3. На пути к обществам знаний : интервью с заместителем Генерального директора ЮНЕСКО по вопросам коммуникации и информации А.В. Ханом // Наука в информационном обществе ; сост. Е.И. Кузьмин, В.Р. Фирсов. – СПб., 2004. – С. 22-26.

4. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. : [пер. с англ.]. – М. : ООО “Издательство АСТ”, 2004. – 371 с.
5. Мелюхин И. С. Информационное общество : истоки, тенденции, проблемы развития / И.С. Мелюхин. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1999. – 208 с.
6. Арістова І. Методологічні засади розбудови суспільств знань // Правова інформатика. – 2008. – № 3 (19). – С. 10-17.
7. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.98 р. № 74/98-ВР. – Режим доступу : [//www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80](http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80)
8. Пилипчук В.Г. Актуальні проблеми становлення і розвитку правової науки в інформаційній сфері // Інформація і право. – 2012. – № 1(4). – С. 15-22.
9. Див.: Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.01 р. № 2210-III. – Режим доступу : [//www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14](http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14).; Про телекомунікації : Закон України від 11.01.01 р. № 2210-III. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.; Про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин : Міжнародна конвенція від 27.06.03 р. – Режим доступу : [//www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976_011](http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976_011) та ін.
10. Фурашев В.М. Питання законодавчого визначення понятійно-категорійного апарату у сфері інформаційної безпеки // Інформація і право. – 2012. – № 1(4). – С. 46-55.
11. Советский энциклопедический словарь ; научно-редакционный совет: А.М. Прохоров (пред.). – М. : Советская энциклопедия, 1981. – 1600 с.
12. Про затвердження Концепції створення Єдиної державної автоматизованої паспортної системи : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.01.97 р. № 40. – Режим доступу : [//www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-97-%D0%BF](http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-97-%D0%BF)
13. Див.: Колесніков Б.П. Державні механізми управління ризиками розвитку інформаційного суспільства в Україні : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Колесніков Борис Петрович ; Донецький державний університет управління. – Донецьк., 2011. – 39 с.
14. Лисенко О.О. Правовий захист суспільства від шкідливої інформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Лисенко Ольга Олександрівна; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2011. Режим доступу : http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.irbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firis_nbuv%2Fcgirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DARD%26P21DBN%3DARD%26Z21ID%3D%26Image_file_name%3DDOC%2F2011%2F1LOOSHI.zip%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1&ei=OHBeUoy_NuyX4wSQqoHIAw&usq=AFQjCNGucNjKQrV35cp_vJ2nBA_pWuXWjQ&sig2=v9V7UopWNq-po5P Hi4rhwA
15. Беляков К.І. Організаційно-правове та наукове забезпечення інформатизації в Україні : проблеми теорії та практики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юридичних наук : спец. 12.00.07 – Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Беляков Костянтин Іванович ; Національна академія наук України ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2009. – 41 с.
16. Апшай Н.І. Місце та роль бібліотеки в інформаційному просторі ВНЗ. – Режим доступу : [//www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2010-09/10anidoi.pdf](http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2010-09/10anidoi.pdf)
17. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки : Закон України від 09.01.07 р. № 537-16. – Режим доступу : [//www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16](http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16).
18. Семченко О. О. Інтелектуалізація праці як основа виробничих сил і відносин. – Режим доступу : [//www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Economics/58198.doc.htm](http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Economics/58198.doc.htm)
19. Врублевський В., Мороз О., Саєнко Ю. Доктрина Кравчука : начерк програми інтелектуалізації і формування модерної української нації. – К. : Інтелект, 2001. – 83 с. – (Українське товариство “Інтелект нації”; Інститут соціології НАН України).
20. Другов О. О. Інтелектуалізація як шлях до підвищення конкурентоспроможності реального сектору економіки України. – Режим доступу : [//www.khibs.edu.ua/2\(7\)2009/R5/1.pdf](http://www.khibs.edu.ua/2(7)2009/R5/1.pdf)

21. В. Брижко До питання щодо гуманітарної інформатизації // Правова інформатика. – 2003. – № 1. – С. 11-17.

22. Пилипчук В.Г. Концептуальні аспекти становлення і розвитку інформаційного суспільства : матеріали “круглого столу” [Філософські та суспільно-правові проблеми становлення і розвитку інформаційного суспільства], (Київ, 20 березня 2013 р.) : упорядн. : Андрусишин Б.І., Майстренко І.А., Пилипчук В.Г., Фурашев В.М. – Ужгород, ТОВ “ІВА”. – 2013. – 194 с.

23. Новицька Н. Б. Організаційно-правові аспекти інформаційної культури в управлінській діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.07 – Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Новицька Наталія Борисівна; Національна академія державної податкової служби України. – Ірпінь, 2007. – Режим доступу : http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.irbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-n%2Ffirbis_nbuv%2Fcgiirbis64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DARD%26P21DBN%3DARD%26Z21ID%3D%26Image_file_name%3DDOC%2F2007%2F07nmbkud.zip%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1&ei=UndeUpuMFLSu4QTS3YGgAw&usg=AFQjCNH76owYShkhI5AVp6OWowHqa56Z_w&bvm=bv.54176721,d.bGE

24. Про інформацію : Закон України від 02.10.92 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 48. – Ст. 650 : в редакції Закону України від 13.01.11 р. № 2938-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 313.

~~~~~ * * * ~~~~~